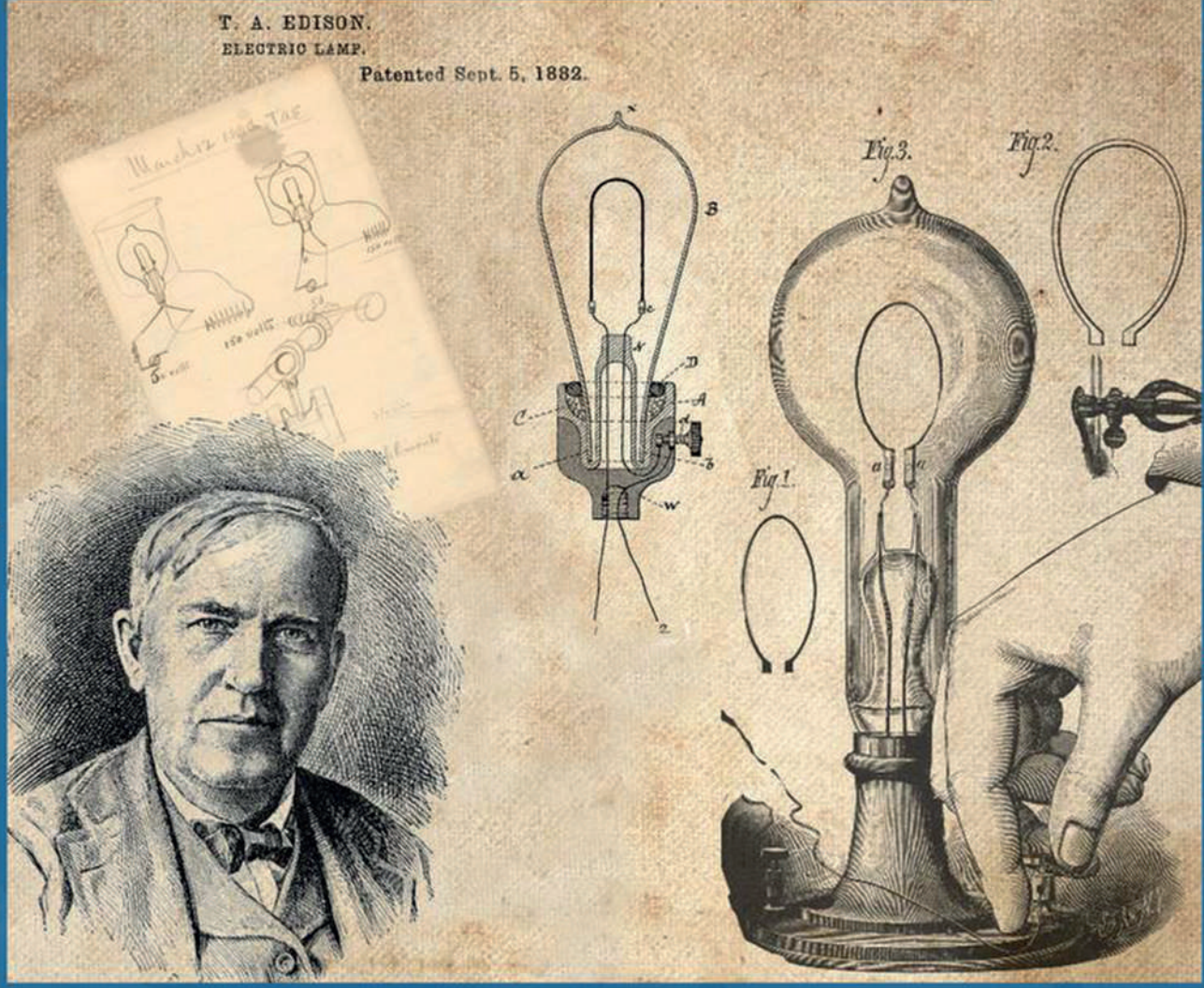

YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ 2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF ETILGAN ELEKTR CHIROG'

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJY OLIY TA'LIM MUASSALARI PROFESSOR-O'QITUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

 TOSHKENT SHAHAR, AMIR TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.
 +998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00
 WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

 IYUN №53

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
8-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-8**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-8**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 53-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 июнь 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган етти устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофиқ:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

АДАБИЁТ

1. Феруза Рашидова Расуловна

Ш.Бронтенинг бадиий тасвир воситаларидан фойдаланиш маҳорати ва уларнинг Викториа даври гендер тенглиги масаласи муаммоларини ёритишдаги ўрни 7

2. Namozova Saodat Baxtiyorovna

О'ЗБЕК АДАБИЙОТИДА SHEKSPIR IJODIGA BO'LGAN QARASHLARNING PAYDO BO'LISHI. 10

АДАБИЁТ

Ш.БРОНТЕНИНГ БАДИЙ ТАСВИР ВОСИТАЛАРИДАН ФойДАЛАНИШ МАҲОРАТИ ВА УЛАРНИНГ ВИКТОРИЯ ДАВРИ ГЕНДЕР ТЕНГЛИГИ МАСАЛАСИ МУАММОЛАРИНИ ЁРИТИШДАГИ ЎРНИ

Феруза Рашидова Расуловна

Наманган Давлат Университети

Инглиз тили ва адабиёти кафедраси ўқитувчиси

feruza.rashidova.uz@gmail.com

Ушбу мақола Шарлотта Бронтенинг адабий услубини, хусусан, унинг ўхшатиш, метафора, муболаға ва сифатлашни қўллаши ва уларнинг Виктория давридаги гендер тенглиги масалаларини ёритишда қандай рол ўйнаганини кўриб чиқади. Мақола Бронтенинг адабий услуби ҳақида умумий маълумот билан биргаликда, ўхшатиш, метафора, муболаға ва сифатлаш каби бадиий тасвир воситаларидан қандай фойдалангани таҳлил қилинади. Мақолада ушбу бадиий воситаларнинг гендер тенглиги муаммоларини ёритишдаги роли ўрганилиб, Бронте анъанавий гендер ролларига ёндашуви ва ўз асарларидаги аёл қаҳрамонлар имкониятларини кенгайтиришга эътибор қаратилади.

Калит сўзлар: Бронте, бадиий воситалар, таққослаш, метафора, муболаға, сифатлаш, гендер тенглиги, Виктория даври, адабий услуб

В данной статье рассматривается литературный стиль Шарлотты Бронте, в частности, использование ею таких художественных приемов, как сравнение, метафора, преувеличение и квалификация, а также роль, которую они сыграли в освещении вопросов гендерного равенства в викторианскую эпоху. Статья начинается с обзора литературного стиля Бронте, затем следует анализ того, как она использует сравнения, метафоры, преувеличение и квалификацию в своих произведениях. Затем в работе исследуется роль этих художественных средств в освещении вопросов гендерного равенства с акцентом на то, как Бронте бросает вызов традиционным гендерным ролям и расширяет возможности женских персонажей в своих произведениях.

Ключевые слова: Бронте, художественные приемы, сравнения, метафоры, преувеличение, квалификация, гендерное равенство, викторианская эпоха, литературный стиль

This paper examines Charlotte Brontë's literary style, specifically her use of artistic devices such as comparisons, metaphors, exaggeration, and qualification, and the role they played in highlighting gender equality issues in the Victorian era. The paper begins with an overview of Brontë's literary style, followed by an analysis of how she uses comparisons, metaphors, exaggeration, and qualification in her writing. The paper then explores the role of these artistic devices in highlighting gender equality issues, with a focus on how Brontë challenges traditional gender roles and empowers female characters in her works.

Key words: Brontë, artistic devices, comparisons, metaphors, exaggeration, qualification, gender equality, Victorian era, literary style

Шарлотта Бронте 19-асрнинг энг машхур ёзувчиларидан бири ҳисобланади. Унинг асарларида ўз даврининг мураккаб ижтимоий ва маданий муаммолари, хусусан, гендер тенглиги билан боғлиқ муаммолар акс этган. Бронтенинг адабий услуби инглиз тили имкониятларидан ва мураккаб хусусиятларидан тўлалигича фойдаланиш билан машхур. Унинг қиёслаш, метафора, муболаға, сифатлаш каби турли бадиий воситалардан фойдалана олиши, ўз фикр ва хабарларини етказа олиши унинг адабий «даҳо»лидиган далолатдир. Ушбу воситаларнинг Бронте асарларидаги аҳамияти ва ролини, хусусан, Виктория давридаги гендер тенглиги муаммоларини таъкидлашда тушунишга интилаётган олимлар ва тадқиқотчилар томонидан кенг ўрганилган ва таҳлил қилинган.

Виктория даври ижтимоий ва сиёсий жиҳатдан катта ўзгаришлар даври эди. Бу аёллар

кўпинча уй ишлари билан шуғулланган ва эркакларда мавжуд ҳуқуқ ва имкониятлардан маҳрум бўлган қатъий гендер роллар тақсимланган давр эди. Бирок, аёллар ҳуқуқларини химоя қилиш учун овозлар янграшни бошлади ва гендер тенглиги ғояси аста-секин кучайиб борди. Шу нуқтаи назардан, Бронтенинг кучли аёл қаҳрамонлари ва уларнинг ўзлигини англаш, ҳуқуқ ва имкониятларни учун курашиш мавзулари акс эттирилган асарлари давр учун янгилик эди ва жамиятнинг гендер ролларига бўлган муносабатини ўзгартиришга ёрдам берди.

Ушбу мақоланинг мақсади Бронтенинг инглиз адабиётида бадиий воситалардан фойдаланишини, хусусан, ўхшатишлар, метафоралар, муболағалар, сифатлаш ва уларнинг Виктория давридаги гендер тенглиги масалаларини ёритишдаги ролини ўрганишдир. Ушбу мақолада Бронтенинг адабий услуби, у ўз асарларида қўллаган турли бадиий услублар ва уларнинг гендер тенглигига таъсири ҳақида умумий маълумот берилади. Таҳлил Бронтенинг Жейн Эйр ва Шаҳарча каби энг машҳур асарларидан, шунингдек, “Ўқитувчи” ва “Ширли” каби унчалик машҳур бўлмаган асарларидан мисолларга қаратилади. Ушбу мақоланинг асосий тадқиқот саволлари: Бронтенинг адабий услуби нима ва у гендер тенглиги муаммоларини тасвирлашга қандай ҳисса қўшади? Бронте ўз ёзувида гендер тенглиги масалаларини ёритишда адабий услублардан қандай фойдаланади? Виктория давридаги гендер тенглиги билан боғлиқ бу бадиий услубларнинг аҳамияти нимада? Бронтенинг асарлари Виктория давридаги жамиятнинг гендер ролларига бўлган муносабатини қандай акс эттиради ва уларга жавоб беради? Ушбу тадқиқот саволларига жавоб бериш учун ушбу мақола турли манбаларга, жумладан адабий танқид, тарихий таҳлил ва Бронтенинг ўз мактублари ва эслатмаларига асосланади. Ушбу ишда қўлланиладиган усуллар диққат билан ўқиш ва матн таҳлилини, шунингдек, Бронте ёзган ижтимоий ва тарихий контекстни кенгроқ текширишни ўз ичига олади. Бронтенинг ўз асарларида бадиий воситалардан фойдаланишини ва уларнинг гендер тенглиги учун таъсирини ўрганиш орқали бу иш Бронтенинг адабий меросини ва унинг Виктория давридаги аёллар ҳуқуқларини химоя қилишда ўйнаган муҳим ролини яхшироқ тушунишга ҳисса қўшишга интилади.

Шарлотта Бронтенинг адабий услуби – бу китобхонлар учун кучли ва таъсирчан тажриба яратиш учун турли хил элементларнинг бой ва мураккаб аралашмасидир. Бронтенинг асарлари ўзининг ёрқин тасвирлари, мураккаб характерлари ва кучли мавзулари билан машҳур бўлиб, бу унинг Виктория даврининг энг буюк ёзувчиларидан бири сифатидаги мақомини мустаҳкамлади. Бронте ижодининг белгиловчи хусусиятларидан бири инглиз тили имкониятларидан ва мураккаб хусусиятларидан тўлалигича фойдаланишдир. У бой ва хилма-хил луғатдан фойдаланади, бу унга одамлар, жойлар ва ҳодисаларнинг кучли ва мураккаб таърифларини яратишга имкон беради. Бу айниқса, табиат оламини тасвирлашда яққол сезилади; ушбу тасвирлар кўпинча ёрқин ва батафсил тасвирланиши билан ажралиб туради. Масалан, Жейн Эйрда у куёш ботишини "ажойиб, илиқ ва ёрқин" ва "осмонни тўла қоплаб олувчи" деб таърифлайди.

Бронтенинг асарлари гендер роллари ва аёлларнинг жамиятдаги мавқеини ўрганиш билан ҳам ажралиб туради. Унинг асарларида кўпинча ўз жамият ан’аналари ва қоидаларига қарши турадиган кучли, мустақил аёллар тасвирланган. Мисол учун, Жейн Эйр атрофидаги эркакларнинг умидларини қондиришдан бош тортадиган мустақил ва кучли характерли аёлдир. Жейн каби, Шаҳарча асари бош қаҳрамони Люси Сноу ҳам бундай интилишларга кўпинча душман бўлган жамиятда мустақиллик ва ўзини-ўзи та’минлашга интилаётган аёлдир. Бронте асарлари қаҳрамонларига нисбатан чуқур ҳамдардлик ва ҳамдардлик ҳисси билан ажралиб туради. У ҳатто энг номукамал ва зиддиятли персонажларни ҳам ҳассослик ва тушуниш билан ажойиб тарзда тасвирлай олади. Бу унинг Жейн Эйрдаги жаноб Рочестер характерини тасвирлашда кўринади, у чуқур нуқсонли ва зиддиятли, аммо охир-оқибат Жейнга бўлган севгиси билан қутқарилган. Бу дунёда ўз ўрнини топишга ҳаракат қилаётган чуқур мураккаб ва зиддиятли характерга эга бўлган Уиллеттдаги Люси Сноу образига ҳам яққол намоён бўлади.

Бронте ижоди мураккаб психологик мавзуларни ўрганиши билан ҳам ажралиб туради. Унинг қаҳрамонлари ички дунёси кўпинча зиддиятли бўлиб, ўша давр учун камдан-кам учрайдиган чуқурлик ва мураккаблик билан тасвирланган. Бронтенинг инсон руҳиятини батафсил ўрганиши унинг дурдона асари деб ҳисобланадиган Жейн Эйрда эътиборга молик. Ушбу романда у Жейн характеридан шахсият, ўзлигини англаш ва ҳаётнинг маъносини

излаш каби мавзуларни ўрганиш учун фойдаланади. Бронте адабий услубининг яна бир асосий элементи рамзийликдан фойдаланишдир. У кўпинча мавхум ғоялар ёки мавзуларни етказиш учун рамзий тасвирлардан фойдаланади. Масалан, “Жейн Эйр” романида Берта Мейсон образи кўпинча Виктория даврининг қоронғулик, ҳуқуқсизлик каби қирралари рамзи сифатида талқин қилинади. Масалан, Жейн болалигида қамаб қўйилганн “қизил хона“ кўпинча бу даврда аёллар дучор бўлган патриархал зулмнинг рамзи сифатида кўрилади.

Умуман олганда, Шарлотта Бронтенинг адабий услуби ва бадиий тасвир воситалардан фойдаланиши адабиёт ва умуман жамиятга сезиларли таъсир кўрсатди. Унинг адабий оқимга кўшган ҳиссаси абадий мерос қолдирди ва унинг ижтимоий адолат ва тенглик ғоялари бугунги кунда ҳам ўқувчиларни илҳомлантирмоқда. Биз ўтмиш ҳақида мулоҳаза юритиш ва яхши келажак сари интилишда давом этар эканмиз, Бронтенинг асарлари таълим, илҳом олиш ва тарғибот учун кучли восита бўлиб қолмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Glen H. The Cambridge Companion to Charlotte Brontë - Cambridge University Press, 1999, 300 p.
2. Bronte Ch. Jane Eyre – London Penguin Books, 1994. - 566 p

O'ZBEK ADABIYOTIDA SHEKSPIR IJODIGA BO'LGAN QARASHLARNING PAYDO BO'LISHI.

Namozova Saodat Baxtiyorovna

Qarshi davlat universiteti o'qituvchisi

+998904409552

baxtiyorovnaaodat@gmail.com

Anatatsiya: Ushbu maqolada bir asrlik tarixga ega bo'lgan Shekspir ijodiga tarjimaviy, tahliliy yondoshuvlarning vujudga kelishining obektiv va subyektiv sabablarini shunidek iste'dod sohiblari eng murakkab davrlarda tarjima asarlarga ehtiyoji, bu asarlarga o'z qarashlarini, falsafiy xulosalarini singdirishga intilishi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: drama, obyekt, subyekt, tarjima, Turkiston, tragediya, teatr.

Shekspir ijodiga bo'lgan qiziqishlar Yevropa adabiyotida o'z davridayoq shakllana boshlagan bo'lsa-da, ammo rus adabiyotida bu jarayon XVIII asrlarga borib taqaladi. Turkiy adabiyotda esa bu jarayon XIX asrning so'ngi choragiga borib bog'lanadi. Shunday bo'lsa-da, Shekspir asarlarini tarjima qilish an'anasi ham shu davrlardan boshlangan. Adib asarlaridagi turfa xil talqinlar, asar syujetidagi ziddiyatlar, badiiy konfliktlar barchasi davr voqeligi bilan ham uzviy bog'langanligini qayd etishadi. Shekspir dramatik asarlarining mohiyatida insonni anglash, hayot va shaxs, shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar asosida yanada teranroq kashf etilgan. Barcha davrlarda ham badiiylik qonuniyatiga ko'ra shaxs ma'naviy olamini talqin etishdagi umumiylik tushunchasi, shaxs xarakter qirralarini badiiy talqini bilan izohlangan va shu jihatdan qarashlarning shakllanishiga diqqat qilingan.

Shekspir ijodining o'zbek adabiyotidagi o'rni haqida so'z yuritgan adabiyotshunos olimi F.Sulaymonova shunday yozadi: “Shekspir nomi “Turkiston viloyati” gazetasida tilga olingan, “Sho'ro” gazetasida esa uning asarlaridan parchalar Abdulla To'qay tarjimasida berilgan”ligini qayd etadi.¹ Ilk tarjimalar, ulardagi ifoda shakllari davr adabiyotiga ham o'z ta'sirini o'tkazganligi, bu esa adib ijodiga, uning dramatik asarlariga bo'lgan qiziqishni oshishiga ham imkon yaratgan. Iste'dodli ijodkor Cho'lpon esa P.A.Kanshinning ruscha tarjimasida asosida “Hamlet” tragediyasini o'zbek tiliga o'giran. O'tgan asrning 30 yillaridayoq bunday tarjimalarning shakllanishi dramatik asarlarga bo'lgan ehtiyoj tufayli yuzaga chiqa boshlagan. A.Saidov qayd qilganidek: “1935 yilda “Hamlet” o'zbek sahnasida Mannon Uyg'ur tomonidan qo'yilib, necha minglab tamoshabinlar qalbida muhrlangan. Mazkur asar birgina ular emas, teatr barcha ijodkorlarida ham qanchalar cheksiz his-hayajonlar uyg'otganiga bosh rolni ijro etgan Abror Hidoyatovning “Hamlet” yigirma yettinchi tamoshasida sahnada hushidan ketib, faqat shifoxonada o'ziga kelganligi ham yorqin misol bo'la oladi”².

Ko'rinib turibdiki, Shekspirning dramatik asarlari sahna asari sifatida ham tamoshabinlarda juda katta qiziqish uyg'otgan. O'tgan asrning qirqinchi yillarigacha uning bir qator dramatik asarlari o'zbek tiliga o'girilgan edi. Agar tarixga nazar tashlar ekanmiz, 1939 yilda Vohid Zohidov “Hamlet”ni tarjimasiga kirishgan bo'lsa, 1940 yilda G'afur G'ulom “Otello” tragediyasini, 1956 yilda esa “Qirol Lir”ni rus tilidan o'zbek tiliga o'giradi. O'zbek adabiyotining katta darg'alaridan biri G'afur G'ulom tarjima davomida Shekspir an'alarini saqlashga, asarlaridagi falsafiy talqinlarni qayta jonlantirishga, eng asosiysi ijodkor tarjimon sifatida mahorat bilan o'zbek tiliga tarjima etadi. Tarjima davomida adibning jahon adabiyotidan oziqlanishi, hatto keyingi nasriy asarlaridagi talqinlarga ham sezilarli ta'sir etganligini qayd qilgan. G'afur G'ulom Shekspir asarlarining tarjimasiga shu darajada mahorat bilan yondoshadiki, bu esa o'z ona tilida adib ruhiyatini, asarlarining mohiyatini bera olganlik bilan izohlanadi. Shuning uchun ham bir qator ijodkorlar, faylasuflar, tarjimonlar G'afur G'ulomning tarjimasiga haqidagi qarashlarni qayd etganligini kuzatish mumkin. “G'afur G'ulom o'z tarjimalarida U.Shekspir asarlarining dramatik ruhi va falsafiy mohiyatini ustalik ila talqin etish bilan bir qatorda o'z tarjimalarida maqol, matal va qochiriqlarni asliyatga mumkin qadar hamohang tarzda ifoda eta olgan. U “Qirol Lir”ni o'n uch

1 Сулаймонова Ф. Шекспир Ўзбекистонда. Монография. – Тошкент, Фан, 1978. 5-бет.

2 Саидов А. Қиёсий адабиётшуносликка кириш. – Тошкент, Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2020. 412-бет.

hijoli barmoq vaznida o‘zbekchallashtirgan”.¹

Adabiyotshunos Suvon Meliyyev ta’kidlaganidek: “Inson tabiat hodisalari bilan yonma-yon, tabiat qonunlariga bo‘ysunib yashaydi. Tabiat hodisalari badiiy asarda tasvirlanar ekan. muayyan maqsadga bo‘ysindiriladi va albatta, poetik vazifa bajaradi. Asar badiiy jihatdan qancha yuksak, ijodkor ko‘zlagan g‘oya qancha teran bo‘lsa, tabiiy hodisalar tasviri shu qadar yorqin va ta’sirdor bo‘ladi. Uning miqyos ko‘lami shu qadar ulkanlashadi”.² Shekspirning barcha asarlaridagi obrazlar tizimiga nazar tashlar ekanmiz, telbalarcha hayot kechiruvchilar, sodda ammo, ayyor kimsalar-u, masxarabozlarning badiiy siymosi yetakchilik qilishini kuzatamiz. Adabiyotshunos Uzoq Juraqulov qayd etganidek, “...personajlar aro munosabatlardagi nomutanosibliklar, harakat va nutq jarayonidagi mantiqsizliklar, syujet chizig‘ida kuzatiladigan favqulodiy uzilishlar o‘quvchida goh hayrat, goh tushunmovchilik, gohida jiddiy e’tiroz uyg‘otadi. Bu muammoga jahon badiiy tafakkur egalari tomonidan turlicha talqin berib kelinayotgani ham ko‘pchilikka ma’lum. Ammo, shunga qaramasdan, buyuk dramaturg ijodining mazkur jihati jahon shekspirshunosligi oldida hamon jumboqligicha qolayotganligini”³ alohida ta’kidlab, adib asarlaridagi poetik obrazlarning o‘z olami, ichki ziddiyatlari teran talqin qilinganligi ham jahon adabiy-tanqidchilarini qarashlarini turlicha shakllanganligiga diqqat qiladi. Turlicha qarashlarning mavjudligining obyektiv va subyektiv sabablari bo‘lishi, tabiiy. Ammo biz qayd qilayotgan tushuncha, o‘zbek shekspirshunosligidagi qarashlarning ham turlicha ekanligini ta’kidlashdan iboratdir.

Uzoq yillar davomida tarjima asarlarning asosiy qismi ikkinchi tildan tarjima qilingan. Tarjima jarayonida badiiy asarlarning ifoda shakli, matndagi har bir obraz va iboraning qanday shaklda voqelikni namoyon qilish jarayonlariga diqqat qilinishini talab etadi. Yetuk iste’dod sohiblarining asarlarini tarjima qilish an’anasi o‘tgan asrning o‘ttizinchi yillaridan boshlangan. Bu tarjimalarda ijodkorning badiiy mahorati bilan uzviy birlikda uning qarashlariga hamohanglikda ham namoyon bo‘lishi bilan bog‘liqdir. Shu jihatdan olib qaralsa, Shekspirning asarlarini ilk o‘zbek tiliga tarjima etgan Abdulhamid Sulaymon o‘g‘li Cho‘lpondir. Adib 1934 yilda “Gamlet”ni o‘zbek kitobxoniga tanishtirdi. Keyinchalik bu asarni bir qator adiblar, ijodkorlar o‘zbek tiliga qayta tarjima qilganligini ham e’tirof etish zarur.

Iste’dodli shoir, noshir, tarjimon G‘afur G‘ulom, Uyg‘un, Maqsud Shayxzoda, Vohid Zohidov kabi ijodkorlar tomonidan Shekspirning “Otello”, “Qiroli Lir”, “Gamlet”, “Romeo va Julietta”, “Yuliy Sezar” kabi qator dramatik asarlari o‘zbek tiliga tarjima qilindi. Ana shu jarayon keyinchalik o‘zbek shekspirshunosligining tamal toshini maydonga kelishiga asos bo‘ldi. Hattoki, “Qiyiq qizning quyilishi”, “O‘n ikkinchi kecha yoki turfa hangomalar”, “Veronalik ikki yigit” komediyalarining Turob To‘la, Hamid G‘ulom, Uyg‘un tomonidan o‘zbek tiliga o‘girilishi, o‘zbek dramatik asarlarining kengayishiga imkon yaratdi. Chunki tarjima asarlarning maydonga kelishi, bir qator adiblarning bu janr taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shishiga zamin tayyorladi. Ijodiy an’analar natijasida Maqsud Shayxzodaning “Mirzo Ulug‘bek” tragediyasi, Uyg‘un va Izzat Sultonlarning “Alisher Navoiy” kabi bir qator dramatik asarlarni yaratilishi bilan izohlash mumkin. Jahon adabiyotining nodir durdonalarini tarjima etish jarayoni, shunday xarakterdagi asarlarning yanada taraqqiy etishiga ham ma’lum darajada asos bo‘lgan. O‘zbek adabiyotida vujudga kelgan dramatik asarlarning ma’lum bir qismi asosida bu tushunchani asoslash mumkin.

Adabiyotshunos Ozod Sharafiddinov qayd qilganidek: “Shekspir daho san’atkor edi – u o‘z asarlarida insoniyatning mangu muammolarini, jamiyatni jamiyat qilib turgan asosiy ustunlarni yaxshi ilg‘ab olgan va har bir asarida ularni betakror samimiyat va favqulodda mahorat bilan ifodalab bera olgan. Shuning uchun bo‘lsa kerakki, Shekspir ko‘pdan beri o‘zbek milliy teatrining “o‘z muallifi”ga aylanib qolgan – axir, bironta mahalliy muallif asarlari bu sahnada Shekspir asarlarichalik ko‘p qo‘yilgan emas”.⁴ Badiiylik qonuniyatiga ko‘ra, tarjima asarlarning o‘z davri uchun ham, keyingi yillar adabiyotining taraqqiyoti uchun ham sezilarli ta’siri bo‘lishi, tabiiydir. Shekspir asarlarining tarjimasida, turli xarakterdagi dramatik asarlarning maydonga kelishi bilan birgalikda, bu janr taraqqiyoti ham sezilarli darajada yuksalish jarayonini boshdan

1 Саидов А. Қиёсий адабиётшуносликка кириш. – Тошкент, Гафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2020. 413-бет.

2 Мели Сувон. Сўзу сўз. “адабиёт фалсафаси”га чизгилар. – Тошкент, шарқ, 2020. 61-бет.

3 Жўракулов У. “... Телбага йўқдур қалам” // Шарқ юлдузи, 2010. 4-сон, 48-бет.

4 Шарафиддинов О. Гамлетнинг қайтиши. Ижодни англаш бахти. –Тошкент, Шарқ, 2004. 622-бет.

kechirganligini kuzatish mumkin.

Darhaqiqat, adabiyotshunos olim A.Raximov asosli ta'kidlaganidek, nafaqat dramalar bilan tanishish, shu bilan birlikda, janr taraqqiyotida ham o'ziga xos o'zgarishlar yuzaga chiqqanligini ta'kidlash joizdir. Bu tushunchalarni asoslash uchun esa, Shekspir asarlariga bo'lgan o'zbek kitobxonlarining qiziqishlarini ham alohida qayd etish kerak. Chunki “Qiyiq qizning quyilishi”, “O'n ikkinchi kecha yoki turfa hangomalar”, “Veronalik ikki yigit” komediyalarining Turob To'la, Hamid G'ulom, Uyg'un tomonidan tarjima qilinishini o'ziyoq, nafaqat qiziqishni balki, dramaturglarning bu sohadagi badiiy mahoratini yuksalishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. Shu nuqtaiy nazardan, Hamid G'ulom, Turob To'la kabi ijodkorlarning Shekspir asarlarini tarjimasidan keyin komediya janridagi asarlarining maydonga kelishida ham o'zaro adabiy ta'sirning o'ziga xos qirralarini kuzatish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sulaymonova F. Shekspir O'zbekistonda. Monografiya. – Toshkent, Fan, 1978. 5-bet.
2. Saidov A. Qiyosiy adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020. 412-bet.
3. Saidov A. Qiyosiy adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020. 413-bet.
4. Meli Suvon. So'zu so'z. “adabiyot falsafasi”ga chizgilar. – Toshkent, sharq, 2020. 61-bet.
5. Jo'raqulov U. “... Telbaga yo'qdur qalam” // Sharq yulduzi, 2010. 4-son, 48-bet.
6. Sharafiddinov O. Gamletning qaytishi. Ijodni anglash baxti. –Toshkent, Sharq, 2004. 622-bet.
7. Шлегел А.Ф. История древней и новой литературы // Литературные манифесты западноевропейских романтиков. Под ред. А.С.Дмитриева. М., 1980. 67-стр.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 8-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.06.2023

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000